

Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка" включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Наказ Міністерства освіти і науки України від 29.12.2014 № 1528)

**Ефективна
ЕКОНОМІКА**

Дніпропетровський державний
аграрно-економічний університет

№ 5, 2015

Назад

Головна

УДК 332.13:330.15

Л. Ф. Соколенко,
старший викладач кафедри фінансів,
Сумський національний аграрний університет, м. Суми

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВО-ЕКОЛОГІЧНОЮ БЕЗПЕКОЮ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

L. F. Sokolenko,
Senior Tutor of Finance and Credit Department, Sumy National Agrarian University, Sumy

THEORETICAL AND METHODOLOGICAL FOUNDATIONS OF STRATEGIC MANAGEMENT OF FINANCIAL AND ENVIRONMENTAL SECURITY OF REGIONAL DEVELOPMENT

В статті розглянуто підходи до визначення сутності стратегічного управління регіональними розвитком. Систематизовано перелік стратегій регіонального розвитку за класифікаційними ознаками. Запропоновано під стратегічним управлінням регіональною системою розуміти безперервний складний динамічний процес, котрий являє собою сукупність послідовних взаємопов'язаних та взаємоузгоджених етапів. Етапами управління фінансово-екологічною безпекою регіону (ФЕБР) запропоновано визначити: перший етап - оцінювання фактичного та мінімально необхідного рівня ФЕБР; другий етап - вибір стратегії до управління ФЕБР залежно від співвідношення її фактичного та необхідного рівня; третій етап - визначення напрямів та перспектив реалізації стратегії розвитку ФЕБР. Вибір стратегії до управління ФЕБР запропоновано здійснювати на основі матричного підходу залежно від співвідношення фактичного та необхідного рівня ФЕБР. Запропонований набір управлінських заходів при реалізації стратегії ФЕБР сприятиме зростанню індикаторів соціального, екологічного та економічного розвитку регіонів країни.

The approaches to define the essence of strategic management of regional development are considered in the article. The list of regional development strategies according to the classification features is systematized. The strategic management for the regional system is considered to define as the continuous complex dynamic process, which is the set of interrelated and mutually successive stages. The stages of management of financial and environmental security of the region (FESR) are suggested to determine as: the first stage - the evaluation of actual and the minimum required level of FESR; the second stage - the choice of strategy to control FESR depending on the ratio of actual and the required level; third stage - identifying areas and prospects of development strategies of FESR. The choice of strategy to manage FESR based on the matrix approach depending on the ratio of actual and necessary level of FESR is offered. The proposed set of management tolls while implementing FEBR strategies will improve indicators of social, environmental and economic development of the country.

Ключові слова: фінансово-екологічна безпека, регіональний розвиток, стратегія управління, матричний підхід, система природокористування, рівень фінансово-екологічної безпеки.

Keywords: financial and environmental security, regional development, strategy of management, matrix approach, the system of natural resources, level of financial and environmental security.

Постановка проблеми. Забезпечення успішного та стабільного регіонального розвитку залежить від вибору стратегії управління таким розвитком та напрямів її реалізації. В умовах щорічного зростання обсягу викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря, забруднення ґрунтів, водоєм, утворення значного обсягу відходів, формування виваженої та ефективної державної фінансової політики є одним із найважливіших регуляторів соціально-економічного розвитку регіонів та ключовим фактором підвищення рівня економічного та соціального життя суспільства, ліквідації дисбалансів регіонального розвитку, покращення економічного добробуту населення. На жаль, протягом останніх років формування політики управління екологоорієнтованим розвитком регіону носить несистемний характер, переважна більшість заходів не узгоджується з реальними показниками регіонального розвитку та реалізуються здебільшого за рахунок впровадження поточних та не орієнтованих на стратегію заходів. За цих умов значної актуальності набуває дослідження сутності, особливостей та етапів стратегічного управління регіоном та його впровадження на рівні країни в цілому.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний внесок у дослідження проблем стратегічного управління регіоном зробили Абалкін Л. І. [4], Ансофф І. Х. [6], Виханський О. С. [8], Пірс Дж., Робертсон Р. [2], Хаттен К., Шендел Д. [3], Хитгенс Дж. [1] і багато інших. Проте подальшого дослідження потребує стратегічне управління фінансово-екологічною безпекою регіону, окремі аспекти якого досліджувались в роботах таких вчених: М. Ф. Аверкіної [5], О. І. Барановського [7], М. М. Єрмошенка [10], С. В. Хлобистов [17] та ін.

Метою статті є формування теоретико-методичних засад управління ФЕБР у стратегічній перспективі на основі дослідження існуючих підходів до стратегічного управління регіональним розвитком, аналізу основних видів та характеристик стратегій розвитку регіону.

Виклад основного матеріалу. В сучасній літературі існує значне різноманіття підходів до розуміння сутності та необхідності застосування стратегічного управління на регіональному рівні. Так, на думку В.П. Міклова стратегічне управління значною мірою обумовлене „загальними економічними цілями досягнення економічного зростання, забезпеченням повної зайнятості та економічної ефективності, уникненням інфляції, формуванням умов для економічної свободи та захищеності населення, підтримкою раціонального торгового балансу” [13]. Ю.А. Маленков визначає стратегічний менеджмент як науково обґрунтований синтез процесів стратегічного аналізу, прогнозування, планування та реалізації стратегічних цілей та стратегічних задач. [11, с. 15]. Як показав аналіз робіт [1; 2; 3; 4; 6; 8] на сьогодні вченими не сформовано єдиного загальноприйнятого підходу до розуміння сутності стратегічного управління регіоном.

Не існує однозначного підходу і до виділення основних видів стратегій та їх класифікаційних ознак. Систематизація проаналізованих наукових підходів до класифікації стратегій розвитку регіону наведена в таблиці 1.

Таблиця 1. Класифікація стратегій регіонального розвитку [складено на основі 9; 12; 18; 14-16]

Класифікаційна ознака	Вид стратегій
В залежності від інструментального набору дій	– активні – пасивні
В залежності від об'єкта охоплення стратегічними діями	– територіальні – галузеві – інтегральні
В залежності від проблематики стану внутрішнього потенціалу регіону	– розвитку – стабілізації
В залежності від регіональних умов	– унікальності – диверсифікації
За рівнем формування стратегії	– глобальні стратегії розвитку; – національні стратегії розвитку; – регіональні стратегії розвитку; – місцеві стратегії розвитку
Класифікація стратегій за А. Дж. Стріклендом і А. А. Томпсоном	– наступальна стратегія; – захисна стратегія; – стратегія вертикальної інтеграції
Типи зовнішньоекономічних стратегій	– стратегія ізоляції; – стратегія протекціонізму; – стратегія вільної торгівлі; – стратегія наповнення дефіцитного ринку
Класифікація стратегій за Г. Грінлі (за життєвим циклом підприємства)	– стратегія зростання; – стратегія стабілізації; – стратегія виживання
За сферою дії стратегій на соціо-еколого-економічну систему	– еколого-орієнтована стратегія; – стратегія економічного розвитку; – соціально-орієнтована стратегія; – соціо-економічна стратегія розвитку; – еколого-економічна стратегія розвитку; – соціо-екологічна стратегія розвитку
За способом дії на соціо-еколого-економічну систему	– біфуркаційні стратегії розвитку; – адаптаційні стратегії розвитку; – стабілізаційні стратегії розвитку

Аналіз теоретичних підходів до розуміння сутності стратегічного управління [1-4; 9] та дослідження існуючого стану економічного та екологічного розвитку окремих регіонів дозволив під стратегічним управлінням регіональною системою розуміти безперервний складний динамічний процес, котрий являє собою сукупність послідовних взаємопов'язаних та взаємоузгоджених етапів.

З урахуванням проведеного аналізу досліджень з теорії та практики управління безпекою регіонів пропонуємо здійснювати управління ФЕБР поетапно. Послідовність етапів управління ФЕБР є наступною:

- 1 етап - оцінювання фактичного та мінімально необхідного рівня ФЕБР ($R_{ФЕБР_{факт}}$ та $R_{ФЕБР_{необх}}$ - відповідно).
- 2 етап - вибір підходу (стратегії) до управління ФЕБР залежно від співвідношення її фактичного та необхідного рівня.
- 3 етап - визначення напрямів та перспектив реалізації стратегії розвитку ФЕБР.

Охарактеризуємо більш детально кожний етап управління ФЕБР. Оцінка рівня ФЕБР здійснюватиметься нами за двома напрямками: фактичним рівнем ФЕБР та необхідним. Фактичний рівень ФЕБР характеризуватиме загальну суму фінансових ресурсів генерованих суб'єктами системи регіонального природокористування. До суб'єктів такої системи належать: органи місцевого самоврядування, суб'єкти підприємницької діяльності, домогосподарства та інвестори (комерційні банки, страхові компанії, пенсійні фонди і т.д.). Необхідний рівень ФЕБР визначається виходячи з розміру фінансових ресурсів для забезпечення таких складових екологічної безпеки, як: фінансування екологоорієнтованих заходів (проектів), покриття можливих штрафів та екологічних податків, підтримання показників екологічної безпеки щонайменше на мінімально необхідному (гранично допустимому) рівні.

В основі розрахунку рівня ФЕБР лежить врахування таких складових елементів: індикаторів фінансової та екологічної безпеки регіону відповідно до суб'єктів системи регіонального природокористування, що забезпечують та реалізують таку безпеку; ризиків виникнення загроз екологічній та фінансовій безпеці регіону; показника, що характеризує наявність тісного взаємозв'язку та взаємодії між характером та динамікою індикаторів екологічної та фінансової безпеки.

Вибір стратегічного підходу до управління ФЕБР пропонуємо здійснювати на основі матричного підходу (рис.1.). Матриця побудована на принципі діагональної закономірності, тобто більш перспективним для стратегічного розвитку будуть показники ФЕБР, що знаходяться в правому верхньому куті, і навпаки менш стабільними та відносно ризикованими (наявній зовнішні та внутрішні загрози) - ті, що знаходяться в нижньому лівому куті. Залежно від показників фактичного та необхідного рівня ФЕБР для регіону обирається відповідна стратегія до управління безпекою та визначаються ключові напрями її реалізації.

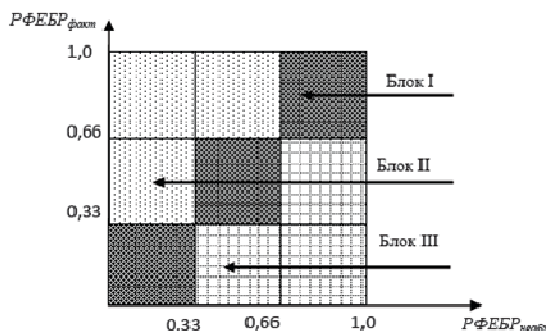

Рис.1. Матриця співвідношення фактичного рівня ФЕБР ($R_{ФЕБР_{факт}}$) та мінімально необхідного рівня ФЕБР ($R_{ФЕБР_{необх}}$)

Поле матриці умовно поділене нами на три блоки. Так, блок I характеризує еколого-орієнтовані стабілізаційні стратегії з надлишком фінансових ресурсів, тобто фінансові ресурси сгенеровані суб'єктами системи перевищують мінімально необхідний обсяг ресурсів для забезпечення екологічних потреб.

Блок III, навпаки, характеризує еколого-орієнтовані стабілізаційні стратегії з дефіцитом фінансових ресурсів, тобто фінансові ресурси сгенеровані суб'єктами системи не покривають мінімально необхідний обсяг ресурсів для забезпечення екологічних потреб.

Потрапляння значень рівнів ФЕБР до квадрантів блоку II є оптимальним та найбільш перспективним для регіонального розвитку та включає стратегії забезпечення фінансової рівноваги. Тобто в цьому блоці потреби та можливості у фінансових ресурсах для забезпечення фінансово-екологічної безпеки є збалансованими.

При цьому залежно від розміщення значень ФЕБР у другому блоці для регіону можливі такі стратегії управління: адаптаційна еколого-орієнтована стратегія забезпечення фінансової рівноваги, стабілізаційна (підтримуюча) еколого-орієнтована стратегія забезпечення фінансової рівноваги, еколого-орієнтована стратегія забезпечення фінансової рівноваги на перспективу.

В розрізі кожного блоку стратегії формуються відповідні напрями управління безпекою. Використання еколого-орієнтованих стабілізаційних стратегій з надлишком фінансових ресурсів передбачає забезпечення ефективного перерозподілу фінансових ресурсів між напрямками екологічної політики. Доцільним є збільшення обсягу фонду розвитку за рахунок інвестиційних субвенцій з Державного бюджету (або бюджету органів місцевого самоврядування). Пріоритетним є нарощування фінансової бази для реалізації інвестиційно-привабливих екологоорієнтованих проєктів та зменшення обсягів фінансових ресурсів для покриття екологічних податків, зборів та штрафів шляхом їх усунення.

При використанні еколого-орієнтованих стабілізаційних стратегій з дефіцитом фінансових ресурсів виникає потреба у максимально раціональному розподілі та ефективному використанні фінансових ресурсів. При цьому доцільно розвивати та нарощувати дієздатність та стійкість (під час нарощування власних доходів).

Реалізація еколого-орієнтованих стратегій забезпечення фінансової рівноваги передбачає удосконалення механізмів та інструментів забезпечення функціонування системи ФЕБР. Це дозволить поступово рухатись від адаптаційної еколого-орієнтованої стратегії забезпечення фінансової рівноваги до стратегії забезпечення такої рівноваги

Висновки. Отже, розробка методичного апарату забезпечення та реалізації управління ФЕБР в стратегічній перспективі дозволить підвищити показники соціально-економічного та екологічного розвитку регіону шляхом збалансування фінансових ресурсів генерованих суб'єктами регіональної системи з фінансовими ресурсами, що необхідні для реалізації повноцінної та ефективної екологічної політики і забезпечення стабільної екологічної рівноваги. Перспективною для подальших досліджень є аналіз та градація регіонів України за рівнем ФЕБР з метою визначення відповідної стратегії розвитку та напрямів її реалізації.

Список використаних джерел.

- Higgins J. M. *Organizational Policy and strategic Management: Text and Cases*, 2nd ed. Chicago: The Dryden Press, 1983. — P. 3.
- Pearce J. A., Robinson R. B. Jr. *Strategic Management*, 2nd ed. Homewood, Ill: Richard D. Irvin, 1985. — P. 6.
- Schendel D. E., Hatter K. J. *Business Policy or Strategic Management: A Broader View for an Emerging discipline*. Academy of Management Proceeding. August, 1972. — P. 4.
- Абалкин Л. И. *Стратегия управления* / Л. И. Абалкин. — М.: Политиздат, 1975. — 79 с.
- Аверкіна М.Ф. *Методичні засади оцінювання рівня економіко-екологічної безпеки регіону* / М.Ф. Аверкіна// Наукові записки. Серія «Економіка». — Випуск 14. — С. 414-420.
- Ансофф И. *Стратегическое управление* / И. Ансофф. — М.: Экономика, 1989. — 519 с.
- Барановський О. І. *Фінансова безпека в Україні (методологія оцінки та механізми забезпечення)* / О. І. Барановський. — К.: Київ. нац. торг.- екон. ун-т, 2004. — 759 с.
- Виханский О. С. *Стратегическое управление: учебник* / О. С. Виханский. — М.: Экономист, 2006. — 293 с.
- Дідик В. І. *Стратегічне планування розвитку регіону (на матеріалах Закарпатської області)*: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08-00-05 / Віолета Іванівна Дідик. — Ужгород, 2009.
- Срмошенко М. М. *Фінансова безпека держави: національні інтереси, реальні загрози, стратегія забезпечення* / М. М. Срмошенко; Київ. нац. торговельно-економічний ун-т. — К., 2001. — 309 с.
- Маленков Ю. А. *Стратегический менеджмент* / Ю. А. Маленков. — М.: ТК Велби, 2008. — 224 с.
- Мізюк Б. М. *Стратегічне управління: підручник* / Мізюк Б. М. — 2-ге вид., перероб. та доп. — Львів: Магнолія плюс, 2006. — 392 с.
- Мікловда В. П. *Регіональна стратегія розвитку підприємництва: монографія* / В. П. Мікловда. — Ужгород: Карпати, 2006. — 216 с.
- Стратегический менеджмент / [Петров А. Н., Демидова Л. Г., Буренина Г. А. и др.]; под ред. А. Н. Петрова. — СПб.: Питер, 2005. — 496 с.
- Тур О.М. *Економічне обґрунтування стратегії еколого-орієнтованого розвитку національної економіки* [Текст]: дисертація на здобуття наукового ступеня канд. екон. наук/ О.М. Тур. - Суми: СумДУ, 2012. - 252 с.
- Фатхутдинов Р. А. *Стратегический менеджмент: учебник* / Р. А. Фатхутдинов. — 7-е изд., испр. и доп. — М.: Дело, 2005. — 448 с.
- Хлобистов С. *Екологічна безпека і засади визначення ризику техногенних катастроф* / С. Хлобистов // Економіка України. — 2000. — №6. — С. 38 — 46.
- Економіка підприємства: учебное пособие / [Мельник Л. Г., Каринцева А. И., Ильяшенко С. Н. и др.]; под общ. ред. д.э.н., проф. Л. Г. Мельника. — Сумы: ИТД «Университетская книга», 2002. — 632 с.

References.

- Higgins, J. M. (1983), *Organizational Policy and strategic Management: Text and Cases*, 2nd ed. Chicago: The Dryden Press, P. 3.
- Pearce, J. A., Robinson, R. B. Jr. (1985), *Strategic Management*, 2nd ed. Homewood, Ill: Richard D. Irvin, P. 6.
- Schendel, D. E., Hatter, K. J. (1972), *Business Policy or Strategic Management: A Broader View for an Emerging discipline*, Academy of Management Proceeding. August, P. 4.
- Abalkin, L. I. (1975), *Stratehichne upravlinnia* [Strategic management], Polytyzdat, Moscow, Russian.
- Averkina, M. F. "Methodical bases of estimation of level of economic and environmental security of the region", *Naukovi zapysky. Seriya «Ekononika*, vol. 14, pp. 414-420.
- Ansoff, I. (1989), *Stratehichne upravlinnia* [Strategic management], Ekonomyka, Moscow, Russian.
- Baranovsky, A. I. (2004), *Finansova bezpeka v Ukraini (metodolohiia otsinky ta mekhanizmy zabezpechennia* [Financial security in Ukraine (the methodology of evaluation and mechanisms of providing)], Kyivs'kyj natsional'nyj torhivel'no-ekonomichnyj universytet, Kyiv, Ukraine.
- Vihanskij, O. S. (2006), *Strategicheskoe upravlenie* [Strategic management], Jekonomist, Moscow, Russian.
- Didyk, V. I. (2009), "Strategic planning of development of region (on materials of the Transcarpathian region)", Ph.D. Thesis, Economy, Uzhgorod, Ukraine.
- Ermoshenko, M. M. (2001), *Finansova bezpeka derzhavy: natsional'ni interesy, real'ni zahrozy, stratehiia zabezpechennia* [Financial security of the state: national interests, the real threat, the strategy of providing], Kyivs'kyj natsional'nyj torhivel'no-ekonomichnyj universytet, Kyiv, Ukraine.
- Malenkov Y. A. (2008), *Strategicheskij menedzhment* [Strategic management], TK Valby, Moscow, Russian.
- Misuc, B. M. (2006), *Stratehichne upravlinnia* [Strategic management], 2nd ed, Magnolia plus, Lviv, Ukraine.
- Miklovda, V. P. (2006), *Rehional'na stratehiia rozvytku pidpriemnytstva* [Regional strategy of the development of the enterprise], Karpaty, Uzhgorod, Ukraine..
- Petrov, A. N., Demidova, L. G., Burenina, G. A., etc. (2005), *Strategicheskij menedzhment* [Strategic management], SPb. Piter, Moscow, Russian.
- Tur, O. M. (2012), "Economic grounding of the ecologically oriented development strategy of the national economy", Abstract of Ph.D. dissertation, Environmental Economics and Environmental Protection, Sumy State University, Sumy, Ukraine.
- Fathutdinov, R. A. (2005), *Strategicheskij menedzhment* [Strategic management], Delo, Moscow, Russian.
- Khlobystov, E (2000), "Environmental security and the basis of determining the risk of technological disasters", *Ekononika Ukrainy*, vol. 6, pp. 38-46.
- Melnik, L. G., Karintseva, A. I., Ilyashenko S. N, etc (2002), *Jekonomika predprijatija: uchebnoe posobie* [Business Economics: study guide], Universitetskaja kniga, Sumy, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 20.05.2015 р.

ТОВ "ДКС Центр"